

УДК 005.35:658.871/.878

ВПРОВАДЖЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

кандидат економічних наук, доцент, Крамаренко І.С.,
Амеленчук А.В.

Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини ВНЗ
«Університет «Україна», Україна, м. Миколаїв

Досліджено сучасний рівень корпоратизації підприємств України. Наведено діагностику стану кількості підприємств за розмірами, видами економічної діяльності та обсягами, вкладення капітальних інвестицій. Розкрито практичний досвід впровадження корпоративної соціальної відповідальності ТОВ «Миколаївський глиноземний завод». Здійснено оцінку корпоративної соціальної відповідальності суб'єктом господарювання. Надано рекомендації щодо покращення впровадження корпоративної соціальної відповідальності ТОВ «Миколаївський глиноземний завод». Обґрунтовано економічну ефективність від впровадження корпоративної соціальної відповідальності суб'єктом господарювання. Наведено основні передумови провадження корпоративної соціальної відповідальності підприємствами України.

Ключові слова: корпоратизації підприємств, корпоративна соціальна відповідальність, стейкхолдери, іноземні інвестори, соціальна діяльність

*PhD, Associate Professor, I. Kramarenko, A. Amyelyenchuk
Implementation of corporate social responsibility in Ukraine companies/
Mykolaiv Interregional Institute of Human Development University
"University" Ukraine ", Ukraine, Mykolaiv*

The modern level of corporatisation of enterprises in Ukraine. An diagnosis of the number of enterprises by size, economic activity and volumes, investment in capital investments. Reveals the practical experience in implementing CSR Ltd. "Nikolaev Alumina Plant". The estimation of CSR entity. Recommendations for improving the implementation of CSR Ltd. "Nikolaev Alumina Plant". Grounded economic efficiency of the implementation of corporate social responsibility entity. The basic premise of the proceedings CSR enterprises in Ukraine.

Keywords: corporatisation of enterprises, corporate social responsibility, stakeholders, investors, social activities

Вступ. На сьогодні у найбільш економічно розвинутих державах світу поширення набула концепція «корпоративної соціальної відповідальності» (КСВ), що розуміється як «концепція, згідно з якою компанії інтегрують соціальні та екологічні питання у свою комерційну діяльність та у їх взаємодію із заінтересованими сторонами на добровільній основі». Отже, КСВ є добровільною діяльністю компаній приватного та державного секторів, спрямованою на дотримання високих стандартів операційної та виробничої діяльності, соціальних стандартів та якості роботи з персоналом, мінімізацію шкідливого впливу на навколишнє середовище тощо, з метою вирівнювання існуючих економічних і соціальних диспропорцій, створення довірливих взаємовідносин між бізнесом, суспільством та державою. КСВ в Україні знаходиться на стадії свого становлення. Найактивнішими у цій сфері є, насамперед, представництва іноземних компаній, які переносять на українське підґрунтя сучасні світові практики, принципи і стандарти, а також найбільші українські підприємства. Тому вивчення впровадження

корпоративної соціальної відповідальності на підприємства України є досить актуальним.

Результати дослідження становлення практики соціальної відповідальності висвітлені у наукових публікаціях і вітчизняних, і зарубіжних вчених. Зокрема, Ф. Котлер, Е. Карнегі, Г. Гант, Н. Ли, К. Келлер, Є. Савельєв, Ж.-Ж. Ламбен розглядають теоретичні засади становлення та розвитку соціально відповідальності. Серед наукових праць практичного аспекту у сфері становлення соціально відповідального бізнесу в Україні можна виділити дослідження М. Деліні, Х. Гальчак, А. Хамідової тощо. Проте сьогодні відсутній єдиний підхід до впровадження корпоративної соціальної відповідальності на підприємства України.

Формулювання мети статті та завдань. Метою написання статті є дослідження рівня впровадження корпоративної соціальної відповідальності на підприємствах України.

Виклад основного матеріалу статті. В Україні системне поширення ідей соціальної спрямованості і соціальної активності бізнесу було започатковано у 1996 р. Українською асоціацією якості та Українським союзом промисловців та підприємців (УСПП) одночасно із запровадженням принципів всеохоплюючого управління на основі якості (TQM), зокрема проведення конкурсів організаційної досконалості за моделлю EFQM. Подібні моделі передбачають формування в організації будь-якої сфери діяльності усвідомлення, що досягнення успіху можливе лише за умови, що діяльність є корисною для суспільства, відповідає його цінностям і цілям [1].

Діагностику стану та умов впровадження суспільної відповідальності бізнесу в діяльність машинобудівних підприємств проведено за об'єктами:

- темпи корпоратизації, зміни умов бізнесу, загальний стан машинобудівних підприємств;

- усвідомлення соціальної відповідальності бізнесу та відношення до неї;

- очікування від впровадження КСВ підприємств в практику;

- характер впровадження КСВ та відповідних заходів;

- відкритість інформації щодо соціального вкладу і соціальних програм.

Темпи корпоратизації та загальний стан машинобудівних підприємств. Початок корпоратизації України покладено Указом президента України «Про корпоратизацію підприємств від 15.06.1993 р. №210/93 [2], що діє і сьогодні, який визначив мету корпоратизації як триєдину:

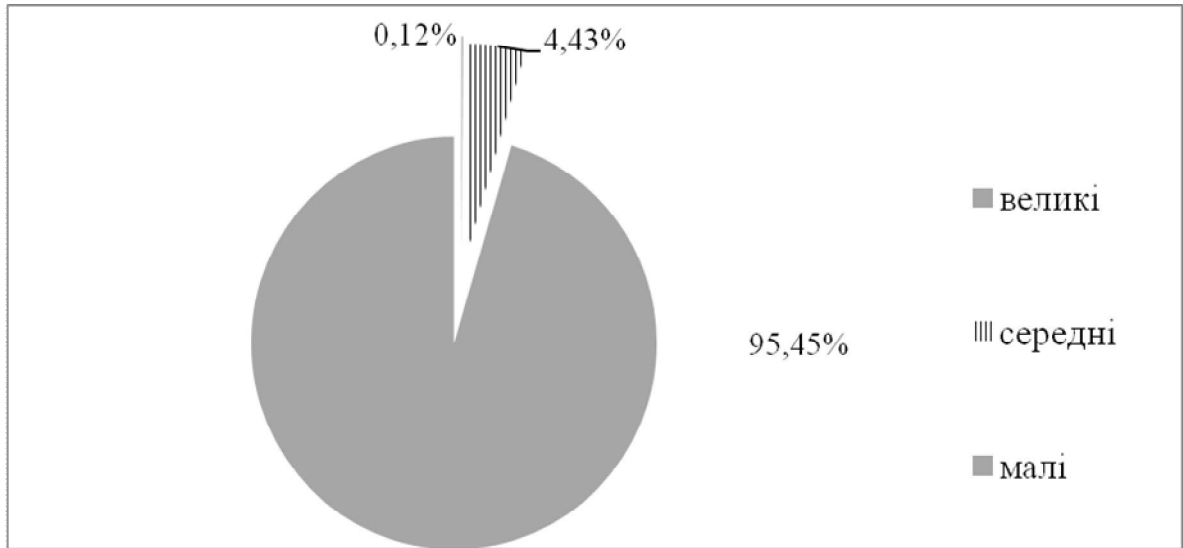
- реформування управління державним сектором економіки;

- підвищення відповідальності державних підприємств, що підпадають під процес корпоратизації, за результати власної економічної діяльності;

- підготовка підприємств до приватизації.

Дані продемонстрували уповільнення темпів корпоратизації та, водночас, наявність значної кількості підприємств, які потенційно є суб'єктами корпоративної соціальної відповідальності: це 11500 підприємств. Однак, треба зауважити, що коло підприємств - потенційних суб'єктів КСВ - сьогодні потрібно розглядати в інший спосіб, оскільки перший період корпоратизації охоплювало державні підприємства, а сучасний етап - більше пов'язується з укрупненням середніх, що утворилися значно пізніше. Проте, дані щодо кількості великих підприємств [3] є в структурі вітчизняного підприємництва за розміром підприємств демонструють, що на 01.01.2016 р. частка малих

підприємств становила 95,45 %, середніх – 4,43 %, великих – 0,12 % (рис.1). Протягом 2012-2015 рр. показники не зазнали змін.

Рис. 1. Показники структурної статистики по суб'єктах господарювання за їх розмірами на 01.01.2016 року

За даними Державного комітету статистики України [4]

У структурі зайнятості населення на всіх підприємствах у 2010-2012 рр. відбулися незначні зміни на користь великих підприємств за рахунок середніх підприємств. Зокрема, у 2012 р. на великих підприємствах працювало 32,0 % зайнятого населення та на середніх підприємствах – 44,0 %, а в 2015 р. – 30,0 % і 45,0% від зайнятого населення на підприємствах відповідно.

За даними Державної служби статистики України [4] станом на 01.01.2015 р. загальний обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами підприємницької діяльності склав 5556,5 млрд. грн., що на 19 % більше, у порівнянні з 2012 р. У 2015 р. обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів малого і середнього підприємництва зріс на 20,0 %, склавши 3413,3 млрд. грн.: приріст спостерігався як для малого, так і для середнього підприємництва. У 2015 р. вони реалізували 61,4 % від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) в Україні, з них 39,0 % реалізовано

середніми підприємствами, 16,8 % - малими та 5,5 % - фізичними особами - підприємцями.

У 2015 р. малими і середніми підприємствами було залучено 110587,2 млн. грн. капітальних інвестицій, з яких 75364,3 млн. грн. - середніми підприємствами та 35222,9 млн. грн. - малими. У порівнянні з 2010 р., обсяг залучених капітальних інвестицій збільшився на 41 500,9 млн. грн. У 2015 р. відбулися зміни у структурі залучення капітальних інвестицій за рахунок збільшення інвестицій у середні та малі підприємства. Так, 43,7% капітальних інвестицій було спрямовано у великі підприємства, 38,4 % - у середні підприємства та 17,9% - у малі підприємства.

Рис. 2. Динаміка капітальних інвестицій підприємств за їх розмірами за період 2010-2015 років

За даними Державного комітету статистики України [4]

Наведені дані та результати їх узагальнення показують, що структура підприємств, нажаль, залишилася майже незмінною, тому 15 626 підприємств - залишається колом підприємств, які є потенційними суб'єктами корпоративної соціальної відповідальності на найближчий час.

Миколаївський глиноземний завод (ТОВ «Миколаївський глиноземний завод») — найбільше в Україні і одне з найбільших в

Європі підприємств кольорової металургії, оснащене сучасним обладнанням. Підприємство в разі перекриває потреби України в глиноземі та гідроксиді алюмінію, тому є важливим для українського експорту, відтак надходження іноземної валюти в економіку держави. ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» прагне до постійного вдосконалення системи корпоративного управління, впроваджуючи кращі світові практики, а також забезпечуючи відповідність діяльності органів управління передовим міжнародним стандартам і вимогам лістингу.

У статистичних звітах передбачені наступні індикатори, що прямо або опосередковано стосуються внутрішньої соціальної відповідальності:

а) абсолютні: відрахування на соціальні заходи, витрати на утримання об'єктів житлово-комунального і соціально-культурного призначення;

б) відносні: питома вага працівників, які працюють в умовах, що відповідають санітарно-гігієнічним нормам; питома вага працівників, які підвищили кваліфікацію протягом року; коефіцієнт співвідношення витрат на утримання соціальних об'єктів і доходу підприємства від реалізації продукції; коефіцієнт співвідношення витрат на сплату штрафів за порушення прав громадян, споживачів, партнерів і операційних витрат; коефіцієнт співвідношення витрат на сплату штрафів за шкоду довкіллю і операційних витрат. Проаналізувавши показники соціальної відповідальності ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» видно, що:

- підприємство здійснюють відрахування на соціальні заходи у діапазоні 28002-38120 тис. грн. Так, ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» на соціальні заходи витрачає 1,12% доходу від реалізації;

- питома вага працівників, які працюють в умовах, що відповідають санітарно-гігієнічним нормам, досить висока і складає 0,89-0,90;

- питома вага працівників, які підвищили кваліфікацію протягом року, коливається у діапазоні 0,08-0,11;

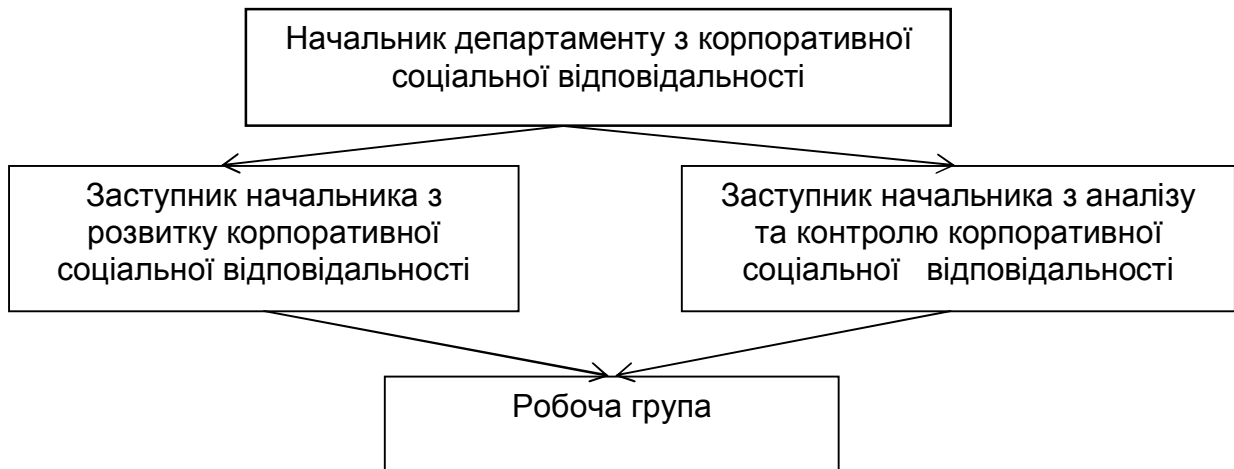
- коефіцієнт співвідношення витрат на утримання соціальних об'єктів і доходу підприємства від реалізації продукції дуже низький.

Аналіз підтвердив попереднє подвійне припущення, що а) у просування корпоративної соціальної відповідальності більш зацікавлені великі підприємства, які зацікавлені у залученні іноземних інвестицій і просуванні своєї продукції не лише на внутрішньому ринку, а й на міжнародні ринки; б) на теперішній час не існує механізму, який сприяв би інтегруванню механізму корпоративної соціальної відповідальності у діяльність малих і середніх підприємств.

Для покращення корпоративної соціальної відповідальності на ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» було розроблено карту стейкхолдерів та рекомендовано впровадження департаменту з корпоративної соціальної відповідальності. Карта стейкхолдерів дозволяє залучити об'єктивний найважливіший ресурс з погляду соціальної стратегії - довіру споживачів, що є підґрунтям зростання попиту на продукцію підприємств. Вона є складовою репутаційного капіталу, який тривало розвивається за допомогою послідовних зусиль і сприяє зростанню фінансових показників підприємства. Оскільки зростання довіри пов'язане з поширенням інформації про соціальну та екологічну активність підприємства, PR-комунікаціями, то чим вище ступінь довіри стейкхолдерів до фірми, тим вище попит на вироблену продукцію, а значить тим сильніше і стійкіше її конкурентні переваги. Департамент з корпоративної соціальної відповідальності вирішить ряд

проблем для підприємства, а також підвищить інвестиційну привабливість до нього та створить сприятливу іміджеву політику.

Рис. 3 Організаційна структура департаменту з корпоративної соціальної відповідальності

Розробка автора

Можливу організаційну структуру такого департаменту представимо на рис.3. Представлена організаційна структура є типовим прикладом, однак у кожному конкретному випадку на підприємстві при організації роботи департаменту з корпоративної соціальної відповідальності варто виходити із власної організаційної структури, можливостей, у тому числі ресурсних та інформаційних тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Щорічно кількість підприємств в Україні, що впроваджують корпоративну соціальну відповідальність збільшується. Але на сьогоднішній день, не встановлено відповідальності підприємств за невиконання основних завдань корпоративної соціальної відповідальності, що призводить до погіршення впровадження, розуміння сутності та вимог виконання цього виду діяльності.

Економічні результати упровадження КСВ-програм для ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» оцінюються скороченням витрат,

підвищенням ефективності, зменшенням ризиків, створенням додаткової вартості тощо. Соціальні - як похідна та результат упровадження КСВ-програм (формування свідомих громад, взаємозв'язки з місцевими громадами, продуктивність персоналу). Їх можна згрупувати альтернативно: за типовою структурою соціального розділу стратегії (кадрова політика; якість надаваних послуг; соціальні програми для працівників; благодійність і спонсорство; зобов'язання щодо акціонерів; програми навчання персоналу) або за походженням (економічні, соціальні, екологічні). Розроблені індикатори оцінки корпоративної соціальної відповідальності для вітчизняних машинобудівних підприємств, розподілені на основні та додаткові, згруповані ієрархічно за природою індикатору та об'єктом впливу.

Література:

1. Грішнова О. Соціальна відповідальність бізнесу: сутність, значення, стратегічні напрями розвитку в Україні / О. Грішнова // *Україна: аспекти праці*. - 2010. - № 7. - С. 3-8.
2. Указ Президента України «Про корпоратизацію підприємств»: від 15 червня 1993р. № 210/93 [Електронний ресурс] // *Адміністрації Президента України*. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/210/93>. - Назва з екрана. - Доступно на 24.06.2015
3. Аналітичний звіт «Про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні» [Електронний ресурс] / *Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва*.-Київ. - 2014. - 40 с. - Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/3226>. - Назва з екрана. – Доступно на 24.06.2015.

4. Державна служба Статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Соціальна відповідальність бізнесу: розуміння та впровадження. - К.: Видавнича компанія "KIT", 2005. - 48 с.
6. Крамаренко І.С. Стан інвестиційної діяльності України в умовах економічної нестабільності / І.С. Крамаренко// Економіка і суспільство.- 2016.- №2.- С.107-113
7. Крамаренко І.С. Проблеми реалізації стратегії економічного та соціального розвитку України // матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю [«Стратегії, проблеми та регулювання економічних систем в умовах макроекономічної нестабільності»], (Миколаїв, 18-19 березня 2016 року) / Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини ВНЗ Університет «Україна». - Миколаїв: ММІРЛ ВНЗ Університет «Україна», 2016. - С.89-91

References:

1. Ghrishnova O. Socialjna vidpovidalnistj biznesu: sutnistj, znachennja, strateghichni naprjamy rozvytku v Ukrajinі / O. Ghrishnova // Ukrajinа: aspekty praci. - 2010. - № 7. - С. 3-8.
2. Ukaz Prezydenta Ukrajinу «Pro korporatyzaciju pidpryjemstv» : vid 15 chervnja 1993r. № 210/93 [Elektronnyj resurs] // Administraciji Prezydenta Ukrajinу. - Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/210/93>. - Nazva z ekrana. - Dostupno na 24.06.2015
3. Analitychnyj zvit «Pro stan i perspektyvy rozvytku malogho ta serednjogho pidpryjemnyctva v Ukrajinі» [Elektronnyj resurs] / Derzhavna sluzhba Ukrajinу z pytanj rehuljatornoji polityky ta rozvytku pidpryjemnyctva.-Kyjiv. - 2014. - 40 s. - Rezhym dostupu: <http://www.dkrp.gov.ua/info/3226>. - Nazva z ekrana. – Dostupno na 24.06.2015.

4. *Derzhavna sluzhba Statystyky Ukrainy [Elektronnyj resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>*
5. *Socialjna vidpovidalnistj biznesu: rozuminnja ta vprovadzhennja. - K.: Vydavnycha kompanija "KIT", 2005. - 48 c.*
6. *Kramarenko I.S. Stan investycijnoji dijalnosti Ukrainy v umovakh ekonomichnoji nestabilnosti / I.S. Kramarenko// Ekonomika i suspilstvo.- 2016.- №2.- S.107-113*
7. *Kramarenko I.S. Problemy realizaciji strateghiji ekonomichnogho ta socialnogho rozvytku Ukrainy // materialy Vseukrajinsjkoji naukovopraktychnoji konferenciji z mizhnarodnoju uchastju [«Strateghiji, problemy ta rehuljuvannja ekonomichnykh system v umovakh makroekonomichnoji nestabilnosti»], (Mykolajiv, 18-19 bereznja 2016 roku) / Mykolajivskyj mizhregionalnyj instytut rozvytku ljudyny VNZ Universytet «Ukrajina». - Mykolajiv: MMIRL VNZ Universytet «Ukrajina», 2016. - S.89-91*